

Gazdasági és társadalmi rendszerek újragondolása: lakhatás, demográfia, egészség

Révész Dominik¹

I. Bevezetés

A világ ma számos kihívással néz szembe: drága lakhatás, fogyó népesség Európában, egyre nagyobb különbségek gazdagok és szegények között, valamint a környezetvédelem kérdése, amely szinte minden társadalmi vitában előkerül. Az ezekre adott válaszok mögött különböző ideológiai szemléletek állnak: van, aki a hagyományos család szerepét hangsúlyozza, mások az egyéni szabadságban látják a megoldást, míg sokan úgy vélik, az államnak aktívan kell beavatkoznia a társadalmi igazságosság érdekében.

Ebben az esszében azt próbálom megmutatni, hogy szerintem milyen lenne egy olyan gazdasági és társadalmi berendezkedés, amely hosszú távon fenntartható és igazságos lehetne, miközben nem feledkezem meg az ilyen elképzelések gyakorlati nehézségeiről és ellentmondásairól sem. Az érvelés során utalni fogok azokra a filozófusokra is, akik segítettek formálni ezt a világképet.

II. Lakhatás

Az egyik legégetőbb probléma szerintem a megfizethető lakhatás hiánya, főleg a nagyvárosokban. A munkahelyek, a megfelelő minőségű iskolák és kórházak miatt egyre többen költöznek városokba, de a keresletnövekedés miatt a lakások ára az egekbe szökik, miközben a vidéki falvak lassan kiürülnek. Ezt a problémát úgy lehetne megoldani, ha a falvakat újra élhetővé tennénk. Ez a gondolat már Rousseau-nál is megjelenik A társadalmi szerződésről című művében: „Az ember szabadnak született, mégis mindenütt láncokat visel” (Rousseau, 1762/1972). Az ember vágyik vissza egy emberközpontúbb, nyugodtabb léthez, amit a vidéki környezet könnyebben nyújthat, mint a zsúfolt nagyvárosi élet. A sokféle lehetőséggel szemben, amit a város kínál, a falusi lét inkább csendet és biztonságot adhat az embereknek.

Ha azt szeretnénk, hogy a fiatalok vidéken maradjanak, és elinduljon egy deurbanizációs folyamat, akkor nagy figyelmet kell fordítanunk a vidéki közszolgáltatások és a tömegközlekedés fejlesztésére. Ha ezek a fejlesztések nem váltanak be a hozzájuk fűzött reményeket, akkor ösztönözhetnénk az embereket, hogy mégis ott telepedjenek le (pl.: támogatásokkal vagy adókedvezményekkel). Ez hosszú távon nemcsak olcsóbb lakhatást teremtené, de a városokat is tehermentesítené.

Viszont ennek megvalósítása nem könnyű feladat. A falvak fejlesztése rendkívül sok pénzbe kerülne, amit az államnak kellene biztosítania. A kistépülések versenyképességének növelése sok szempontból kérdéses stratégia, hiszen a fiatalok nagy része inkább a városokban szeretne élni a magasabb jövedelem és a több lehetőség miatt.

¹ Neumann János Egyetem, Gazdaságtudományi Kar hallgatója (2025)

A vidék nemcsak lakhatási szempontból lehetne alternatívája a nagyvárosoknak, hanem a családalapítás és a gyermeknevelés szempontjából is ideálisabb környezetet nyújthatna. A nyugodtabb élet segíthetne abban, hogy a családok hosszú távon biztonságban érezzék magukat, és bátrabban vállaljanak gyermeket. A demográfiai problémák megoldása nemcsak gazdasági kérdés, hanem mélyebb társadalmi feladat is. Edmund Burke szerint „A társadalom nem más, mint egy szerződés az élők, a holtak és a még meg nem születettek között.” (Burke 1790/2019, 135. old.). Ez azt jelenti számomra, hogy felelősséggel tartozunk azért, hogy olyan környezetet teremtsünk, ahol a családok jól érezhetik magukat és gyarapodhatnak.

Ehhez úgy gondolom szükség van egy átfogó családösztönző rendszerre, amely nem csak adókedvezményekkel kedvez a családoknak, hanem a munka és a család közötti egyensúlyt megteremtésében is segíti. A vállalatokat ösztönözni kellene arra, hogy rugalmas, részmunkaidős foglalkoztatási formákat kínáljanak (esetleg állami kompenzáció a vállalatnak ennek elősegítésében), különösen az anyák számára. Így a szülőknek nem kellene választaniuk a munkavállalás és a gyermeknevelés között, hanem mindkettőre lehetőséget nyújtanánk.

III. Demográfiai probléma

A demográfiai probléma megoldása a lakhatási válság megoldásánál már említett akadályokon túl is több nehézségbe ütközne. További problémát jelenthet, hogy a nők gyermekvállalási kedve csökken, a nagyvállalatok továbbra is ragaszkodnak a hagyományos, teljes munkaidős foglalkoztatáshoz, és az adókedvezmények, valamint az alapjövedelem együttes költségei komoly terhet jelentenének az állami költségvetés számára.

A mai világban nagyon nehéz igazán jó minőségű és egészséges ételekhez jutni, különösen az alacsonyabb jövedelműeknek. A nagy mezőgazdasági vállalatok sokszor nem az emberek egészségét, hanem a profitszerzést tartják szem előtt (mesterséges talajjavítók és vegyszerek). Karl Marx ezt így fogalmazta meg: „A természetet is, akárcsak a munkást, kifosztják a tőke gyarapodásért.” (Marx, 1867/1955, 638. old.). A nagyüzemi gazdaságok kizsákmányolják a talajt, és olcsó, de rossz minőségű élelmiszereket állítanak elő, amelyek nem szolgálják sem az egyének, sem a közösségek érdekeit.

Úgy gondolom, hogy a jövőben sokkal inkább a háztáji gazdálkodást kellene támogatni, mert ezek egészségesebb, friss, helyi élelmiszert tudnak előállítani. Ha a családok könnyebben hozzáférnének ezekhez a termékekhez, az nemcsak az életminőségüket javítaná, hanem hosszú távon az állam egészségügyi kiadásait is csökkentené. Hiszen, ha az emberek jobb minőségű, természetesebb ételeket fogyasztanak, kevesebb egészségügyi problémával kellene szembenéznük.

Emellett úgy gondolom, hogy a nagy mezőgazdasági termelőket ösztönözni kellene arra, hogy organikus, környezetbarát növénytermesztésre álljanak át, és az állattartásban is etikus, fenntartható módszereket alkalmazzanak. Egy ilyen rendszerben nemcsak a fogyasztók, hanem az állatok és a környezet is jobban járna. A környezetvédelem kereteibe, ami manapság igen népszerű téma, ez jól beilleszthető és vonzó lehetne a fiatalok körében is.

Ennek megvalósításában talán az egyik legnagyobb nehézség az agrárpiac működéséből fakad, hiszen a vásárlók többsége ár-érzékeny, és a vásárlási döntéseiknél elsődlegesen a lehető legolcsóbb termékeket priorizálják. A háztáji vagy organikus gazdálkodásból származó élelmiszerek jellemzően drágábbak, ezért nehezebb lenne a magyar termékeknek versenyezniük az importált,

tömegtermelt, olcsó termékekkel. Ennek áthidalására a vámok és az állami támogatások lennének a legmegfelelőbbek, de ezek is költségesek lehetnek az állam számára.

IV. Alapjövedelem és munka

Úgy képzelem el az alapjövedelmet, mint egy olyan rendszert, amelyben mindenki részesülne egy alapvető megélhetést biztosító juttatásban, kivéve azokat, akik jelentős tőkével és tulajdonnal rendelkeznek. Ez az alapjövedelem nem egy magas színvonalú jóléti intézkedés lenne, hanem tényleg csak az alapvető szükségletek – lakhatás, étel, miszer, rezsi – fedezésére szolgálna. A cél nem az lenne, hogy az emberek ebből kényelmes életet éljenek, hanem hogy biztonságban érezzék magukat, és ne kelljen attól tartaniuk, hogy egy hirtelen munkavesztés vagy betegség miatt teljesen ellehetetlenülnek.

Karl Marx szerint a kapitalista társadalomban az emberek munkája elidegenedik és én is ezt vallom, mert azt nem önszántukból, hanem kényszerből végzik. Ahogy ő fogalmazott: „A munkás csak a munkán kívül érzi magát önmagának, a munkában pedig idegennek.” (Marx, 1844/1972, 94. old.) Egy ilyen alapjövedelem segíthetne csökkenteni azt a kényszerszert, hogy bármilyen munkát el kelljen vállalni a pusztán megélhetésért az embernek. Ha az alapjövedelem bevezetésre kerülne akkor lehetőség nyílna arra, hogy legalább alapszinten biztosítottan lássák életkörülményeiket, és olyan munkahelyekre jelentkezhesse és majd dolgozhassanak, amelynek értékrendjével és ágazatával azonosulni tudna.

Ez a rendszer a családoknak is nagy segítséget nyújthat, hiszen nem lenne akkora nyomás a szülőkön, hogy mindenáron megtartsák munkahelyüket (ez nagy stresszfaktor lehet a családfenntartónak) vagy hogy bármilyen feltételhez kötött segélyért folyamodjanak, amelyekről sok esetben nem is tudnak, hogy jogosultak rá. A jelenlegi bonyolult segélyezési rendszer lebontásával az állam is hatékonyabban tudna forrásokat biztosítani, hiszen egy egyszerűbb, célzottabb támogatás kevesebb adminisztrációt igényelne.

Marx úgy vélte, hogy „A szabad fejlődés birodalma ott kezdődik, ahol megszűnik a szükség-szerűség uralma.” (Marx, 1867/1971, 820. old.) Ha az emberek legalább az alapvető megélhetésükben biztonságot éreznének, több lehetőségük lenne arra, hogy önmagukat fejlesszék, és olyan életet éljenek, amely kevesebb stresszel jár. A magyar gazdaság is effektívebben, produktívabban tudna gyarapodni, ha olyan motivált, folyamatos önfejlesztésre hajlandó személyek töltenék be az egyes pozíciókat.

Ez a téma napjainkban a közbeszédében is rendkívül népszerű; sokan az igazságosabb társadalom egyik alapkövének tartják az alapjövedelmet. Ugyanakkor meg kell említeni azt is, hogy egy ilyen rendszer könnyen csökkentheti az emberek motivációját a munkaerőpiacra való belépésre, különösen alacsonyabb presztízsű, fizetésű és a fizikai munkák esetében. Továbbá a társadalomba vitás kérdés lehet a „jelentős vagyon” pontos meghatározása, hiszen a vagyoni helyzet megítélése sokszor összetett kérdés. Az alapjövedelem bevezetése jelentős terhet róna az állami költségvetésre, így annak finanszírozása komoly kihívást jelentene.

V. Egészségmegőrzés

Az Európai Unióban, így Magyarországon is egyre súlyosabb problémát jelent a mentális egészség romlása. Hazánkban évről évre növekszik azok száma, akik szorongással vagy depresszióval küzdenek, emellett továbbra is komoly társadalmi probléma az alkoholfogyasztás. Míg Nyugat-Európában egyre elterjedtebb a gyógyszeres hangulatjavítás, addig

Magyarországon nincs ennek erős hagyománya, így az öngyilkossági ráta továbbra is kiemelkedően magas. A mentális egészség romlása közvetetten, de jelentősen hat a gazdaságra is. A lelki betegségek miatti kezelések, betegszabadságok és a munkából való kiesés komoly anyagi terhet rónak a rendszerre. Emellett egy mentálisan instabil szülő nem biztos, hogy megfelelően tudja támogatni gyermekét, ami hosszú távon a fiatalabb generációk mentális sérüléséhez és társadalmi visszamaradásához vezethet.

A legsúlyosabb társadalmi tünetek között kiemelkednek az iskolai lövöldözések és az erőszakos viselkedés, amelyek egyre nagyobb problémát jelentenek a közintézmények biztonsága és a társadalmi együttélés szempontjából. Thomas Hobbes szerint, ha a társadalmi szerződés megbomlik, és az emberek elveszítik a közösségbe vetett bizalmukat, akkor „az ember embernek farkasa lesz” (*homo homini lupus*) (Hobbes, 1651/1970, I. rész, 13. fejezet, 89. old.). Ez az elidegenedés és a közösségi kötődés hiánya sajnos napjainkban is érezhető: sokan elszigetelődnek, bezárkóznak, és úgy érzik, nincsenek biztonságban.

Ha ezek a negatív folyamatok tovább erősödnek, az nemcsak szociális, hanem gazdasági következményekkel is járhat: a termelékenység csökken, az egészségügyi kiadások nőnek, a társadalmi kohézió meggyengül, és romlik a munkavállalási hajlandóság is. Ezzel szemben, ha sikerül mentálisan stabilabb társadalmat építenünk, akkor hosszú távon egy erősebb, fenntarthatóbb gazdaságot alakíthatunk ki, amelyben az emberek nemcsak egészségesebbek, hanem aktívabb és biztonságosabb tagjai is a közösségnek.

A megoldást elsősorban a felnőttek mentális állapotának javításában látom. Ennek része a munka és a magánélet közötti egyensúly megteremtése, valamint a szociális biztonság erősítése, például egy alapjövedelem vagy a nyugodt életér biztosítása. Úgy gondolom, nemcsak a felnőttek, hanem a gyermekek számára is hasznos lenne egy kiegyensúlyozottabb, stresszmentesebb környezet. A falvakban töltött nyugodt idő segíthetne abban, hogy a fiatalok megtapasztalják a közösségbenélést, több offline élményben legyen részük, és így kevésbé legyenek kitéve az internet és a közösségi média káros hatásainak. Ennek feloldásában pedig fontos szerepet kaphatna az iskolapszichológus, aki időben felismerheti és kezelheti a lelki nehézségeket.

Az általam elképzelt társadalmi-gazdasági világkép nem egyetlen ideológia mentén épül fel, hanem különböző nézetek értékes elemeit ötvözi (lásd erről bővebben: Müller 2023). A konzervatív közösségelv, a liberális szabadságjogok és a szociális igazságosság együttese alkothat egy olyan rendszert, amely egyszerre emberközpontú, hatékony és igazságos. Ez a szemlélet tükröződik abban, hogy a falusi életformát vonzóbbá tenném a családok számára, bevezetném az alapjövedelmet a létbiztonság érdekében, és támogatnám az egészséges, helyben előállított élelmiszerekhez való hozzáférést. Emellett nagyobb hangsúlyt fektetnék a mentális egészségre, mert egy stabil társadalom lelki alapokra is épül. Hiszem, hogy ezek az egymást kiegészítő intézkedések hosszú távon nemcsak az emberek jólétét, hanem a gazdaság fenntartható működését is szolgálnák.

Források:

- Burke, E. (1790/2019): *Töprengések a francia forradalomról*. (ford. Kontler László) Századvég, Budapest
- Burke, Edmund (1790/1991): *Töprengések a francia forradalomról*. (ford. Kontler László) Atlantisz – Medvetánc, Budapest.
- Hobbes, Thomas (1651/1970): *Leviatán, avagy az egyházi és polgári állam tartalma, formája és hatalma*. (ford. Vámosi Pál), 1970, 89. o.)
- Marx, Karl (1867/1955) *A tőke I. kötet*. (ford. Rudas László és Nagy Tamás).
- Marx, Karl (1844/1972): *Gazdasági-filozófiai kéziratok*. (ford. Mészáros István)

- Marx, Karl (1867/1971): *A tőke, III. kötet.* (ford. Illyés Endre és Kéry Gyula)
- Müller Andor (2023): *Identitásmenedzsment II. – Ideológiák hálójában.* MAGYAR GAZDASÁGFÖLDRAJZI ÉS TELEPÜLÉSMARKETING MŰHELY (MGTM) 12. kötet Letöltés: <https://start.uni-neumann.hu/telemar-ke/kiadvanyok/2023-4/> ISBN: 978-615-6435-78-1
- Rousseau, Jean-Jacques (1762/1972): *A társadalmi szerződés* (ford. Mikó Imre). Kriterion Könyviadó, Bukarest